

АҚШ-ИРАК АРАСЫНДАҒЫ СОҒЫС

Тулегенова Бибинур Рустемқызы

b.tulegenova01@mail.ru

Халықаралық қатынастар факультетінің «Халықаралық қатынастар»

Кафедрасының 2курс студенті,

Нұр-Сұлтан, Қазақстан

Ғылыми жетекшісі – Далелхан А.

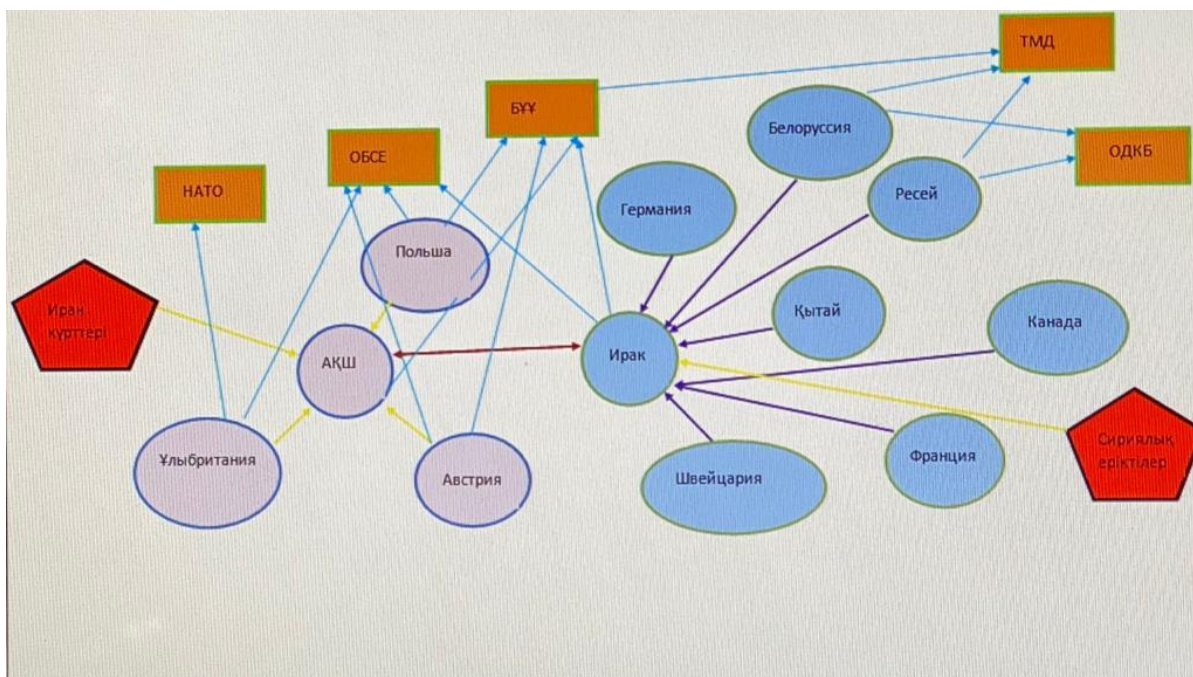
Бұл талдауда АҚШ пен Ирак арасындағы шиеленістің қалай іске асып, қандай мемлекеттер қатысканың және олардың саясатта алған рөлі мен орнын талқылаймыз. Конфликтінің қалай аяқталып, саясатқа қалай әсер еткенін де қарастырамыз. Бұл негізінен 2003 жылы наурыз айында басталған көтеріліс болған болатын. Басты себебі саяси тұрғыдан алғанда бірқалыпты болмағандықтан, қиындала түсті, Ирак президенті Саддам Хуссейнді жаппай қырып-жою қаруын жасады және «әл-Каидамен» байланыста болды деп айыптау. Екі мемлекет өзара жауласты. Бұл конфликтіде тек жаулашусы мемлекеттер ғана емес, Европадағы кейбір мемлекеттер де араласқан болатын. Мысалы: Ұлыбритания, Австралия, Польша, Ресей, Канада, Қытай жәнеде күрдтер мен шиіттер де елеулі орын алған болатын. АҚШ пен оның одақтастарының Иракқа басып кіруі - АҚШ пен оның одақтастарының Иракқа қарсы 2003 жылы Саддам Хусейн диктатурасын құлату мақсатында жүргізген әскери операциясы.

Ирак әскеріне қарсы әскери іс-қимыл 20 наурызда басталып, 9 сәуірде АҚШ әскерлері Ирак астанасы Багдадты басып алған кезде аяқталды. 1 мамырда АҚШ президенті Джордж Буш белсенді әскери қимылдардың аяқталғанын мәлімдеді. Операция БҰҰ Қауіпсіздік Кеңесінің No687 және 1441 қаулылары негізінде, БҰҰ-ның қосымша санкциясынсыз жүзеге асырылды. Жауынгерлік іс-қимылдардың басталуының ресми себебі режимнің халықаралық

терроризммен байланысы болды, атап айтқанда, Аль-Каида қозғалысы, сондай-ақ жаппай қырып-жою қаруын іздеу және жою. 2004 жылдың қазанындағы тексерістер Иракта жаппай қырып-жою қаруын таппады.

Саддам Хусейн АҚШ-қа қарсы террорлық шабуылдар жоспарлады, соғыстан кейін 1991 жылға дейінгі кезеңде жасалған химиялық қарудың снарядтары және оларды шығаратын зауыттар табылды, оны Саддам Хусейн 1991 жылдан кейін таратуы керек болатын. Сондай-ақ, басып кірудің мақсаттарының бірі Ирак мұнайын бақылауға алу болды деген пікір айтылды. Шапқыншылық қарсаңында АҚШ-тың ресми ұстанымы Ирак БҰҰ Қауіпсіздік Кеңесінің No1441 қаулысының негізгі ережелерін бұзды және жаппай қырып-жоятын қару жасап шығарды (атап айтқанда Ирактың алюминий түтікшелерін сатып алуы уранды байыту және атом қаруы үшін центрифугалардың жасалуының дәлелі ретінде ұсынылды) болды. Иракты күшпен қарусыздандыру қажет.

Сурет 1.

Шартты белгілері:

- - ХҚ ұйымдар шеңберінде кездесу
- - Әскери қолдау
- ↔ - Қарсыластар
- - Дипломатиялық қолдау
- - Мемлкеттер
- - ХҚ ұйымдар
- ⬠ - Үкіметтік емес акторлар

Америка Құрама Штаттары мен Ұлыбритания Қауіпсіздік Кеңесінде өздері әзірлеген тиісті қарар бойынша дауыс беруді жоспарлады, бірақ Ресей, Қытай және Франция Иракқа қарсы күш қолдануға жол беретін ультиматумы бар кез-келген қарарға veto қоятынын ашық білдіргендіктен бас тартты. Осы жағдайды елемей, Америка Құрама Штаттары 2003 жылы 20 наурызда таңертең әскери операция бастады. Осы қарсаңда Джордж Буштың өкілі Минскіге

келіп, Беларусь Президенті Александр Лукашенкодан Иракқа басып кіруді қолдауды сұрады, Беларусь басшысының айтуынша, «алтын таулар» деп уәде берді. Алайда, ел билігі Хусейнге қарсы тұрудан бас тартты. Соғысқа дайындық жөніндегі саяси және дипломатиялық науқан 2002 жылы 30 қаңтарда басталды. Содан кейін АҚШ президенті Джордж Буш өзінің халыққа жолдауында алдымен «зұлымдық осі» тіркесін қолданды. Ирак «осіне» Солтүстік Кореямен және Иранмен бірге енгізілді. Ақпан айында АҚШ-тың Мемлекеттік хатшысы Колин Пауэлл алдымен Ирактағы ықтимал «режим өзгерісі» туралы жариялады.

12 қыркүйекте Джордж Буш БҰҰ Бас ассамблеясында сөз сөйлеп, Саддам Хусейннен «күлкен қауіп» туындайтынын мәлімдеді. Буштың айтуынша, егер Бағдад БҰҰ-ның қарусыздану жөніндегі талаптарын орындаудан бас тартса, әскери іс-қимылдар сөзсіз болады. 17 қазанда АҚШ Сенаты соңғы 20 жылдағы әскери шығындарды 37,5 миллиард долларға 355,1 миллиардқа дейін ұлғайтуға рұқсат берді. Бұған дейін Буш Конгресстің Хусейнге қарсы күш қолдануға рұқсат беретін қарарына қол қойды. 2003 жылдың 28 қаңтарында халыққа жолдауында Буш Бағдадтың жаппай қырып-жоятын қаруды жасырғаны туралы дәлелдер келтіруге уәде берді. Сонымен қатар, Америка президенті әскери қақтығыс болған жағдайда Иракқа қарсы коалицияны басқаруды ұсынды. 2003 жылғы 19-20 наурызға қараған түні АҚШ-Британия күштері БҰҰ-ның санкциясыз Иракқа қарсы әскери операцияны біржақты бастады. Соғыс қимылдарына басшылықты АҚШ Қарулы Күштерінің Біріккен Орталық қолбасшылығы жүзеге асырды (АҚШ Орталық қолбасшылығы - USCENTCOM, Флорида штатындағы McDill AFB штабы).

➤ Шапқыншылықтың ресми себебі АҚШ-тың барлау қызметтерінің Иракта жасалып жатқан жаппай қырып-жою қаруларының дәлелдерін таптық деген мәлімдемесі болды. Кейіннен бұл туралы ешқандай нақты дәлел табылған жоқ.

➤ Ирак президенті Саддам Хусейнді жаппай қырып-жою қаруын жасағаны және «Әл-Каидамен» байланысы бар деп айыптауы.

➤ Жауынгерлік іс-қимылдардың басталуының ресми себебі режим мен халықаралық терроризмнің, әсіресе Аль-Каида қозғалысының арасындағы байланыс болды.

Шамамен 157,982 АҚШ солдаттары мен офицерлері, Кувейтке найзағай отрядының 45000 британдық әскері, 2000 австралиялық солдат және 194 поляк солдаты жіберілді. Шапқыншылық күштерін 70 мыңнан астам құрайтын күрд милициясы да қолдады. Шапқыншылықтың соңғы кезеңінде Ирак билігіне қарсы шыққан Ирактың ұлттық конгрессінің 620 әскері Ирактың оңтүстігіне орналастырылды. АҚШ Орталық қолбасшылығы Әуе күштері қолбасшысының хабарламаларына түсініктеме бере отырып, 2003 жылғы 30 сәуірдегі жағдай бойынша 466 985 американдық әскери қызметкер Ирактың Бостандық операциясына орналастырылғанын көрсетті. Бұл санға 54 955 әуе күштері, 2084 әскери-әуе күштерінің резерві, 7207 ұлттық гвардия әскери-әуе күштері, 74 405 ILC, 9501 ILC резерві, 61 296 әскери-теңіз күштері (оның 681-і жағалау күзетінен), 2056 әскери-теңіз резерві, 10 683 құрлық резерві, 8 866 армия ұлттық құрамы кіреді күзетші. Солтүстікте екінші майдан ашу жоспарлары Түркияның өз территориясын осы мақсаттарға пайдаланудан бас тартуымен тоқтатылды. Түркияның шешіміне жауап ретінде АҚШ 173-ші десанттық бригададан бірнеше мың парашютшіні Ирактың солтүстігіне тастады, бұл бастапқыда солтүстік майданды ашу үшін қолданылуы жоспарланған 15000-шы 4-ші механикаландырылған дивизиядан едәуір аз. Ирактың тұрақты армиясы наурыз айының басына 375 000 сарбаздан және 650 000-ға жуық запастағы әскерден тұрды, яғни 24 дивизия мен 7 армия корпусы. Ирактың солтүстігінде 2 корпус орналастырылды, олар күрд құрылымдарын жауып тастады, 1-і Иранмен шекарада және 1-уі Басра аймағында американдықтарға қарсы делінген майданда. Қалған күштер Бағдатта қолбасшылықта болды. Сонымен қатар, 5000 бронды техника, 300 ұшақ және 375 тікұшақ болды. Бұл операцияға Парсы шығанағы аймағында 280 мың адамнан тұратын АҚШ пен Ұлыбритания күштері топтасты. Әскери-әуе күштерінің коалициясы 700-ден астам жауынгерлік авиациядан тұрды. Коалиция күштері 800-ден астам американдық M-1 Abrams танктерімен, 120-ға жуық британдық Challenger танктерімен, 600-ден астам американдық M-2

/ M-3 Bradley брондалған машиналарымен және 150-ге жуық британдық Warrior броньды машиналарымен қаруланған. Оларға 389 мың сарбаздан тұратын Ирак армиясы, 40-60 мың әскерилендірілген және полиция құрамасы және 650 мың запастағы әскер қарсы тұрды. Ирак армиясы шамамен 2,5 мың танкімен (олардың көпшілігі ескірген T-55 және T-62), 1,5 мыңға жуық БМП-1 және БМП-2 жаяу әскер машиналары мен калибрі 100 мм-ден асатын 2 мыңға жуық артиллериялық қарумен қаруланған. ... Ирак армиясында шамамен 300 жауынгерлік ұшақ (негізінен Mirage F-1EQ, MiG-29, MiG-25, MiG-23 және MiG-21), 100 жауынгерлік және 300-ге жуық көлік тікұшақтары болған.

Соғыстағы елдердің көздеген мақсаттары:

- ✓ Геостратегиялық маңызы;
- ✓ Мұнай факторын бақылап, оны иемдену;
- ✓ Өз үстемдіктерін орнату;
- ✓ Ұлыбритания, Польша, Австралия АҚШ-ты қолдады;
- ✓ Франция, Германия, Швейцария, Канада, Ресей, Белоруссия, Қытай мәселені

дипломатиялық келісімдермен шешкілері келді;

Қорытындылай келе аз ғана шығынға ұшыраған коалициялық күштер тек 21 күнде елеулі қарсылықпен кездесіп, елдің ірі қалаларына бақылау орнатқан. Ирактағы әскери операция аяқталғаннан кейін дереу ашық баспасөзде жарияланған Иракқа қарсы коалиция күштерінің әскери қолбасшылығының ресми мәліметтеріне сәйкес, коалиция күштерінің шығындары 156 қаза тапты 5 ұшақ пен 8 тікұшақ жоғалды, тағы 5 тікұшақ зақымдалды. Сонымен қатар, кем дегенде екі ұшқышсыз ұшу аппараттары жоғалды. Ескірген техникамен қаруланған Ирак армиясы жақсы жабдықталған американдық және британдық күштерге төтеп бере алмады. Соғыста авиация үлкен рөл атқарды.

АҚШ пен Ұлыбританияның ұшақтары мен тікұшақтары Ирак аспанында үстемдік құрды, бұл әскерлердің Бағдадқа алға жылжуын барынша арттыруға және шығынды азайтуға мүмкіндік берді. Ирак армиясы ретсіздікке ұшырады. Командалық не қашып кетті, не жауға тапсырылды. Персоналдың көп бөлігі коалиция күштері жақындаған кезде өз позицияларын тастап кетті, көбісі ұрыссыз тапсырылды (барлығы 7 мыңнан астам ирактық сарбаз тұтқынға алынды, бұл 1991 жылғы соғысқа қарағанда әлдеқайда аз).

Осылайша, бір жарым есе сандық басымдылықпен Ирак армиясы 3 аптада толығымен жеңіліске ұшырады, одақтастар әскерлеріне қарағанда көп шығынға ұшырады. Атап айтқанда, ол 847 танк пен 777 бронетранспортер мен жаяу әскердің ұрыс машиналарын жоғалтты. Ирактағы соғыс әлемдік археология мен мәдениет үшін апатты салдарға алып келді. Шумер мен Вавилонның ежелгі өркениеттерінің ондаған ескерткіштері бүлінген немесе қираған. Ирактың Туризм және ежелгі заттар министрлігінің мәліметтері бойынша 2003-2004 жж. Елден 130 мың мәдени-тарихи құндылықтар экспортталды (Иракқа тиесілі 90 мың археологиялық жәдігер АҚШ-та аяқталды) содан бері 10% ғана қайтарылды.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. Война в Ираке: цели и результаты кампании/

<https://www.yandex.kz/yandsearch?clid=1882610&text=%D1%81%D1%88%D0%B0%20%D0%B8%20%D0%B8%D1%80%D0%B0%D0%BA%20%D0%B2%D0%BE%D0%B9%D0%BD%D0%B0&l10n=ru&rdrnd=804294&lr=163&redirent=1605213739.1>

2. Причины вторжения сил США в Ирак. Хроника военной операции США, потери в Ираке/<https://fb.ru/article/263678/prichinyi-vtorjeniya-sil-ssha-v-irak-hronika-voennoy-operatsii-ssha-poteri-v-irake>

3. Иракская война 2003-2011 годов/ <https://ruspekh.ru/articles/irakskaya-vojna-2003-2011-godov>